

Валентина Віталіївна КСЕНДЗУК

аспірантка кафедри обліку і аудиту,
Житомирський державний технологічний університет
E-mail: walentyna_ksiedzuk@ukr.net

**ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ ХЕДЖУВАННЯ НА ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ:
АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Ксендзук, В. В. Вплив застосування хеджування на показники фінансової звітності: аналітичний аспект [Текст] / Валентина Віталіївна Ксендзук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 2. – С. 91-96. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Здійснення економічного аналізу господарської діяльності підприємств є одним з основних завдань для ефективного управління цінovими ризиками. Це вимагає формування достовірного і повного облікового забезпечення операцій хеджування. Тому наведені пропозиції удосконалення бухгалтерського обліку цього процесу мають важливе практичне значення для формування інформації у фінансовій звітності. Це забезпечує достовірність, зрозумілість, зіставність та релевантність аналітичного забезпечення.

Мета.

Метод (методологія). Застосування методів аналізу та синтезу, групування та узагальнення сприяло виявленню недоліків прийнятого порядку облікового відображення операцій хеджування. Тому в ході дослідження наведено напрями удосконалення бухгалтерського обліку процесу хеджування за його операціями.

Результати. У статті розглянуто питання формування інформаційного забезпечення процесу хеджування в бухгалтерському обліку та економічному аналізі, що є підґрунтям прийняття релевантних рішень у системі управління ризиками господарської діяльності підприємств. Проаналізовано аналітичне забезпечення та обґрунтовано необхідність удосконалення фінансової звітності суб'єкта господарювання в частині формування показників про операції хеджування (зокрема про операції з інструментами та об'єктами хеджування). Розглянуто результати досліджень науковців у сфері питання відображення у фінансовій звітності інформації про операції хеджування.

Охарактеризовано статті фінансової звітності з урахуванням наведених пропозицій щодо удосконалення процесу формування облікової інформації про операції з інструментами та об'єктами хеджування. Це дало змогу проаналізувати зміни в діяльності підприємства за умови прийняття позитивного рішення управлінським персоналом про застосування хеджування з метою управління цінovими ризиками. Таким чином, обґрунтовано характер змін фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання через показники ділової активності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності.

Ключові слова: хеджування; економічний аналіз; фінансова звітність; управління ризиками; бухгалтерський облік; фінансові інструменти.

APPLICATION OF HEDGING AND ITS INFLUENCE ON INDICATORS OF FINANCIAL STATEMENTS: ANALYTICAL ASPECTS

Abstract

Introduction. Implementation of the economic analysis of enterprises' business activity is one of the major tasks for the efficient price risk management. This requires the formation of a reliable and complete accounting for hedges. Therefore, the given suggestions of improvement of the accounting for this process are of a great practical importance for the formation of information in financial statements. This provides accuracy, clarity, comparability and relevance of analytical support.

The aim is to substantiate the order of formation of financial reporting indicators in an accurate reflection of the financial instruments and the recognition of revenues and expenses from operations with objects and hedging instruments.

The method (methodology). Application of analysis and synthesis, grouping and summarizing promoted revealing of lacks in existing order hedge accounting reflection.

Results. Issues of formation of information provision process of hedge accounting as well as economic analysis have been considered in the article, that is the basis of the relevant decision-making in the risk management system of enterprises' activities. Analytical support has been analyzed and the necessity of improving the entity's financial statements concerning the formation of indicators of accounting for hedging has been grounded (in particular, about the transactions with hedging instruments and hedge items). Results of the investigations in the field of issues of reflection in the financial statements information about hedging transactions have been considered.

Financial statement articles have been characterized taking into account the following suggestions concerning the improvement the process of accounting information formation about the transactions with hedging instruments and hedge items. This made it possible to analyze the changes in the enterprise activities in the condition of management's positive decision about usage of hedging with the aim of price risk management. Thus, character of changes in the financial and economic status of the entity has been grounded through indicators of business activity, solvency, financial stability and profitability.

Keywords: hedging; economic analysis; financial statement; risk management; accounting; financial instruments.

JEL classification: M410

Вступ

Розвиток економічних відносин країни оцінюється за такими показниками, як інвестиційна привабливість, конкурентоспроможність, фінансова стійкість, платоспроможність суб'єктів господарювання. Інформаційна база, яка забезпечує проведення оцінки та надання результатів діяльності підприємств, формується на підставі обліково-аналітичного забезпечення системи управління. Тому складання бухгалтерської звітності повинно ґрунтуватися на принципах достовірності, зрозумілості та повноти з метою отримання якісної інформації про господарську діяльність суб'єктів економічних відносин для здійснення аналітичних процедур, які є основою прийняття релевантних управлінських рішень.

Застосування хеджування в господарській діяльності підприємства вимагає формування додаткових статей та зміни значення наявних під впливом використання об'єктів та інструментів хеджування. Це, впливає на показники економічного аналізу, які характеризують фінансово-майновий стан суб'єкта господарювання.

Дослідження наукових результатів у сфері проблемних питань звітності підприємства в частині відображення показників про операції хеджування показали, що ці питання розглядали у своїх дисертаційних роботах: М. Ю. Анікеєв, К. В. Бойко, Н. К. Василенко, Д. Гарстецькі (D. Garstecki), Л. О. Примостка, Е. А. Татарко, В. А. Точилова, А. О. Шуліко та інші.

Враховуючи результати проведених наукових досліджень, ідентифіковано невирішені питання, що полягають в удосконаленні інформаційного забезпечення економічного аналізу через формування достовірної та повної облікової інформації.

Мета та завдання статті

Метою статті є обґрунтування порядку формування показників фінансової звітності в частині достовірного облікового відображення фінансових інструментів та визнання доходів і витрат за операціями з об'єктами та інструментами хеджування, що впливає на фінансовий стан і фінансові результати підприємства в умовах застосування хеджування для управління ціновими ризиками.

Виклад основного матеріалу дослідження

Бухгалтерський облік як підсистема управління підприємством є інформаційною базою для здійснення інших управлінських функцій: планування, контролю та аналізу діяльності. На підставі оброблених облікових даних формується інформація про хеджування, що надається зацікавленим особам у вигляді звітності. Тому звітність підприємства є особливим елементом методу бухгалтерського обліку, яка слугує комунікаційним каналом передачі та обміну інформацією між підсистемами обліку, планування, контролю і аналізу.

З економічної точки зору хеджування є методом управління ризиками суб'єкта господарювання, який ґрунтується на здійсненні операцій купівлі-продажу похідних і непохідних (для валютних ризиків) фінансових інструментів шляхом укладення угод на біржовому або позабіржовому ринку та передбачає розробку відповідної стратегії (поведінки) підприємства. Застосування хеджування є необов'язковим, тому рішення приймається на основі аналізу переваг та недоліків і є суб'єктивним для кожного окремого суб'єкта господарювання.

В Україні підприємства не часто використовують способи хеджування для управління ризиками, навіть враховуючи динаміку зміни валютних курсів відносно національної валюти. Негативна тенденція хеджування ризиків вітчизняними підприємства пояснюється насамперед недосконалістю нормативно-правового регулювання та відсутністю активного ринку похідних фінансових інструментів.

З метою удосконалення положень нормативно-правових документів у частині бухгалтерського обліку операцій хеджування в табл. 1 наведено напрями удосконалення облікового забезпечення та проаналізовано порядок здійснення аналітичних процедур процесу хеджування.

Таблиця 1. Напрями удосконалення бухгалтерського обліку процесу хеджування: аналітичний аспект

Процес хеджування	Пропозиції щодо удосконалення обліку процесу хеджування	Аналітичне забезпечення процесу хеджування
Укладання договорів, розробка документації	– розробка форм первинних документів	– оцінка ризиків, аналіз фінансово-майнового стану; – оцінка ефективності хеджування (перспективна)
Операції з об'єктами хеджування	– відображення переоцінки на окремому рахунку, відкритому до рахунка об'єкта хеджування; – результати переоцінки в складі фінансових доходів та витрат; – заплановані операції як об'єкт хеджування вимагають відповідного їх обліку: відображення на позабалансових рахунках; коригування їх вартості з урахуванням наслідків оцінки інструментів хеджування	– порівняльний аналіз; – аналіз структури та динаміки об'єктів хеджування
Операції з інструментами хеджування	– виокремлення рахунків для обліку похідних фінансових активів та зобов'язань; – результати переоцінки в складі фінансових доходів та витрат з урахуванням поділу суми переоцінки на ефективну та неефективну частини; – вплив відображених у капіталі наслідків оцінки інструментів хеджування на фінансовий результат	– порівняльний аналіз; – аналіз структури та динаміки інструментів хеджування; – оцінка ефективності хеджування (поточна)
Формування фінансового результату	– фінансові доходи та фінансові витрати як основні складові фінансові результату від операцій хеджування	– факторний аналіз фінансового результату; – порівняльний аналіз; – аналіз структури та динаміки фінансового результату; – розрахунок показників фінансового аналізу

З огляду на перелічені недоліки документування та обробки вхідних даних, зауважимо, що інформаційне забезпечення, сформоване в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до чинного законодавства, не відповідає вимогам достовірності, релевантності та зрозумілості для потреб груп зацікавлених осіб.

Фахівці по-різному розуміють питання відображення операцій хеджування у фінансовій звітності. Зокрема, К. В. Бойко [1] удосконалено зміст форми № 1 Баланс та форми № 5 Примітки до річної фінансової звітності в частині інформації про використання деривативів. У науковій роботі Н. К. Василенко [2] для удосконалення фінансової звітності підприємства визначено окремі статті для операцій хеджування. У працях російської вченої В. А. Точилової [3] систематизовано основні принципи розкриття інформації про фінансові інструменти і ризики у фінансовій звітності.

Для вирішення цієї проблеми запропоновано напрями удосконалення показників фінансової звітності щодо операцій хеджування. З метою визначення впливу використання хеджування цінних ризиків на формування інформації у фінансовій звітності підприємства проаналізовано її показники, у складі яких відображаються операції з інструментами хеджування (табл. 2), з урахуванням запропонованих змін в обліковому відображенні процесу хеджування.

Таблиця 2. Показники фінансової звітності щодо операцій хеджування

Статті фінансової звітності	Характеристика статей звітності, у яких відображається інформація про операції хеджування
<i>Звіт про фінансовий стан</i>	
Довгострокова дебіторська заборгованість	сума довгострокових та короткострокових похідних фінансових активів у вигляді перерахованої варіаційної маржі, а також у випадку застосування опціонів – витрати, пов'язані з їх випуском та обігом
Інша поточна дебіторська заборгованість	сума ефективної частини від переоцінки інструменту хеджування грошових потоків
Капітал у дооцінках ¹	сума довгострокових та короткострокових похідних фінансових зобов'язань у вигляді отриманої варіаційної маржі, а також у випадку застосування опціонів – витрати, пов'язані з їх випуском та обігом
Інші довгострокові зобов'язання	сума довгострокових та короткострокових похідних фінансових зобов'язань у вигляді отриманої варіаційної маржі, а також у випадку застосування опціонів – витрати, пов'язані з їх випуском та обігом
Інші поточні зобов'язання	сума довгострокових та короткострокових похідних фінансових зобов'язань у вигляді отриманої варіаційної маржі, а також у випадку застосування опціонів – витрати, пов'язані з їх випуском та обігом
Доходи майбутніх періодів	доходи та витрати, пов'язані з операцією придбання фінансових інструментів та отриманням чи перерахуванням опціонної премії
Витрати майбутніх періодів	доходи та витрати, пов'язані з операцією придбання фінансових інструментів та отриманням чи перерахуванням опціонної премії
Статті нефінансових активів (об'єктів хеджування)	збільшення вартості об'єкта хеджування на суму ефективної частини переоцінки інструменту хеджування грошових потоків
Статті переоцінки об'єктів хеджування	сума переоцінки об'єктів хеджування
<i>Звіт про фінансові результати</i>	
Інші фінансові доходи	позитивна зміна вартості інструментів та об'єктів хеджування; отримана опціонна премія
Фінансові витрати	негативна зміна вартості інструментів та об'єктів хеджування; витрати, пов'язані з операцією придбання фінансових інструментів; перерахована опціонна премія
<i>Звіт про рух грошових коштів</i>	
Рух коштів у результаті фінансової діяльності	надходження та витрати від похідних фінансових інструментів, виражені в грошових коштах

Використання хеджування для управління цінними ризиками впливає на структуру та величину активу і пасиву, а також на дохідну та витратну частини фінансового результату. Тому під час прийняття рішення щодо застосування того чи іншого способу і виду хеджування необхідно проаналізувати, як зміниться фінансово-майновий стан підприємства. Адже з інформації, наведеної в табл. 1 та 2, можна зробити висновок, що змінюватиметься значення таких показників фінансового аналізу, як: платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість, рентабельність. Це впливає на загальний фінансово-майновий стан, що змінює інвестиційну привабливість, конкурентоспроможність та інші важливі для розвитку діяльності підприємства показники (табл. 3).

У своїх дослідженнях науковці (А. О. Шуліко [4], Н. К. Василенко [2], В. А. Точилова [3]), розглядаючи питання економічного аналізу процесу хеджування, не зосереджують увагу на окремих показниках

¹ У Звіті про фінансові результати – Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів, у Звіті про власний капітал – Капітал у дооцінках

фінансово-майнового стану, а обґрунтовують лише використання методів оцінки ефективності хеджування.

У табл. 3 наведено окремі показники економічного аналізу, що характеризують фінансово-майновий стан підприємства. Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень необхідно враховувати вплив застосування хеджування на діяльність підприємства. Зважаючи на сучасні умови формування та функціонування економічних відносин між суб'єктами господарювання, що пов'язані насамперед з недосконалістю нормативно-правової бази та кризовим станом економіки, особливої уваги заслуговує економічний аналіз діяльності підприємств. За допомогою розрахунку окремих показників, які характеризують фінансово-майновий стан суб'єкта господарювання, здійснюється оцінка його ділової активності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності. Достовірне облікове забезпечення процесу хеджування дозволить отримувати оперативну та повну інформацію у вигляді показників фінансової звітності, що є базою для оцінки діяльності підприємства загалом.

Таблиця 3. Зміна показників фінансово-майнового стану підприємства під впливом застосування хеджування цінних ризиків

№ з/п	Показник	Характеристика показника	Характер зміни фінансово-майнового стану
<i>Показники ділової активності</i>			
1.	Оборотність активів (ресурсовіддача)	Чиста виручка від <u>реалізації продукції</u> Активи	хеджування передбачає збільшення вартості активів (варіація маржі, зміна справедливої вартості об'єкта хеджування, надходження та витрачання грошових коштів), що впливає на значення показника оборотності активів
	Оборотність власного капіталу	Чиста виручка від <u>реалізації продукції</u> Власний капітал	хеджування грошових коштів передбачає збільшення та зменшення власного капіталу підприємства (в частині переоцінки інструментів хеджування), що впливає на оборотність капіталу
2.	Період погашення кредиторської заборгованості	Середня кредиторська <u>заборгованість</u> × 360 Собівартість реалізації	хеджування впливає на суму кредиторської заборгованості (у складі якої відображаються похідні фінансові зобов'язання) та на собівартість реалізації (можливість планування витрат забезпечує мінімальну змінність собівартості)
<i>Показники платоспроможності</i>			
3.	Коефіцієнти ліквідності	<u>Поточні активи</u> Поточні пасиви	хеджування змінює значення поточних активів та зобов'язань і впливає на рівень ліквідності
<i>Показники фінансової стійкості</i>			
4.	Коефіцієнт автономії	<u>Власний капітал</u> Пасиви	ефективна частина від переоцінки інструментів хеджування грошових коштів збільшує власний капітал підприємства; похідні фінансові зобов'язання відображаються в пасиві, що впливає на значення показника, оскільки змінює величину зовнішніх зобов'язань та власного капіталу
5.	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал + довгострокові <u>зобов'язання</u> Пасиви	
<i>Показники рентабельності</i>			
6.	Витратні показники	Відношення прибутку до собівартості реалізованої продукції або різних видів витрат підприємства	зменшення собівартості реалізації на суму переоцінки інструменту хеджування грошових потоків, що відображається в капіталі, впливає на дохідність витрат, яку характеризують витратні показники рентабельності
7.	Ресурсні показники	Відношення прибутку до вартості активів (капіталу) або їх складових	застосування хеджування впливає на вартість складових активів (капіталу), що характеризує зміну ресурсних показників рентабельності як у напрямку збільшення, так і в напрямку зменшення
8.	Доходні показники	Відношення валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, чистого прибутку до чистого доходу від реалізації	хеджування впливає на суму чистого прибутку в частині формування прибутку від фінансової діяльності, тому ефективність діяльності, зокрема доходні показники рентабельності, змінюватимуться під впливом застосування хеджування

Висновки та перспективи подальших розвідок

Нормативно-правові документи щодо відображення облікової інформації у фінансовій звітності (НП(с)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності) регулюють розкриття лише окремих питань про фінансові інструменти як інструменти хеджування.

З метою формування достовірного інформаційного забезпечення, необхідного для планування, аналізу та контролю діяльності підприємства, запропоновано напрями удосконалення бухгалтерського обліку операцій хеджування, розглянуто вплив змін в обліковому відображенні на показники фінансової звітності та обґрунтовано необхідність практичного застосування наведених пропозицій для цілей економічного аналізу діяльності суб’єкта господарювання. Це забезпечить формування достовірного, повного і зрозумілого обліково-аналітичного інформаційного забезпечення процесу хеджування для прийняття релевантних управлінських рішень, що є важливою передумовою розвитку діяльності підприємств у сучасних кризових умовах функціонування економічних, політичних та суспільних відносин.

Перспективами подальших досліджень є розробка методики економічного аналізу, що дасть можливість сформувати комплексні наукові результати щодо обліково-аналітичного забезпечення процесу хеджування.

Список літератури

1. Бойко, К. В. *Облік і аналіз хеджування (на прикладі підприємств переробної промисловості): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)”* / К. В. Бойко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – 19 с.
2. Василенко, Н. К. *Облік і аналіз фінансових інструментів хеджування грошових потоків підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)”* / Н. К. Василенко. – К., 2012. – 21 с.
3. Точилова, В. А. *Бухгалтерский учет и хеджирование рисков по фьючерсным контрактам и опционным сделкам: автореферат диссертации на соискание ученой степени к. э. н.: спец.: 08.00.12 Бухгалтерский учет, статистика* / В. А. Точилова. – Москва, 2001. – 21 с.
4. Шуліко, А. О. *Облік та аналіз операцій хеджування товарними деривативами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / А. О. Шуліко; ДВНЗ “Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника”*. – Івано-Франківськ, 2013. – 20 с.

References

1. Boiko, K. V. (2010). *Accounting and analysis of hedging (in terms of the processing industry). Thesis abstract for Cand. Sc. (Economics.), 08.00.09, Kyiv, Ukraine.*
2. Vasylenko, N. K. (2012). *Accounting and analysis of hedging financial instruments of enterprise money flow. Thesis abstract for Cand. Sc. (Economics.), 08.00.09, Kyiv, Ukraine.*
3. Tochilova, V. A. (2001). *Accounting and hedging of risk futures and options transactions. Thesis abstract for Cand. Sc. (Economics.), 08.00.12, Moscow, Russia.*
4. Shuliko, A. O. (2013). *Accounting and analysis of hedging operations by commodity derivatives. Thesis abstract for Cand. Sc. (Economics.), 08.00.09, Ivano-Frankivsk, Ukraine.*

Стаття надійшла до редакції 27.03.2015 р.